

Валентина ТРОПІНА

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ В УКРАЇНІ

Обґрунтовується доцільність та умови запровадження єдиного соціального внеску в Україні у контексті реформування фінансової системи і соціальної політики держави.

The necessity and terms of the single social duty implementation in Ukraine within the limits of financial system and social policy of the state reformation are covered in this work.

Соціальні податки історично з'явилися пізніше, ніж інші групи податків, але в останні десятиріччя і за темпами зростання, і за підвищенням значимості зайняли одне з провідних місць серед інших податкових джерел державних доходів розвинених країн. Так, у країнах ОЕСР в основному їхні надходження практично зрівнялися з надходженнями від податку з доходів фізичних осіб. Без сумніву, ця тенденція відображає такі глобальні соціальні зміни у світі, як старіння населення, зростання чисельності одиноких батьків, збільшення хвороб, зростання безробіття.

Можна сказати, що соціальні податки безпосередньо пов'язані із соціальною функцією сучасної системи перерозподілу доходів економічно розвинених держав. Свою реалізацію ця функція, перш за все, знаходить у формуванні соціальних податків і зборів, які створюють фінансову базу системи державного соціального забезпечення і захисту.

Відповідно до основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, законів України з конкретних видів соціального страхування ("Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття"; "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням"; "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування") функції по збору, обліку, забезпеченню звітності, здійсненню контролю за повнотою та своєчасністю справляння страхових внесків здійснюються окремо чотирма фондами: Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фондом

соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Пенсійним фондом України.

Для усіх фондів на сьогоднішній день головною проблемою є недостатність коштів, необхідних для надання послуг, передбачених статутами цих фондів. Звичайно, в першу чергу такий стан фінансового забезпечення виконання державою її соціальних функцій обумовлений негативними наслідками трансформаційної системної кризи. Але багато в чому проблеми, які існують на сьогодні в системі соціального захисту в нашій країні, пов'язані з прорахунками як в державній політиці доходів, так і з недосконалістю існуючої системи соціальних платежів, яка, за висновками науковців і практиків, потребує докорінного реформування.

Серед основних напрямів удосконалення системи фінансового забезпечення соціальної функції держави останнім часом усе частіше пропонується введення єдиного соціального внеску (ЄСВ), що, на думку прибічників цієї ідеї, буде сприяти створенню умов для підвищення розмірів заробітної плати, виводу її з "тіні", зниженню навантаження на фонд оплати праці з урахуванням наповнюваності Пенсійного фонду, а також спрощенню механізму сплати соціальних платежів.

Сама по собі ця ідея не викликає заперечень, але потребує ґрунтовного дослідження як у контексті світового досвіду використання такого податку, так і з точки зору умов його впровадження у вітчизняну практику оподаткування, що і визначає актуальність теми даної статті.

Слід зазначити, що попри усю важливість зазначеної проблематики, у вітчизняних наукових виданнях їй, на нашу думку, приділяється недостатня увага.

Серед авторів публікацій, присвячених проблемам запровадження єдиного соціального внеску в Україні, можна назвати О. Гарячу, В. Яценка [1, 2]; зустрічається ця тема в роботах науковців, які спеціалізуються на дослідженні соціальної політики держави: А. Гриценка, В. Лагутіна, Е. Лібанової, В. Мандибури, В. Новікова, О. Новікової та інших. Крім цього, тема ЄСВ досліджується також у працях науковців у контексті визначення основних напрямів подальшого удосконалення податкової системи України. Частіше обговорення питань, пов'язаних із введенням ЄСВ в нашу країну, відбувається на рівні законодавчих та виконавчих органів влади. Досить жваво обговорюється практика застосування єдиного соціального податку і на сторінках російських періодичних видань [3–6].

Разом з тим, питання щодо доцільності та умов запровадження ЄСВ в Україні у контексті реформування фінансової системи і соціальної політики держави потребує більш глибокого теоретичного обґрунтування, що визначає мету та завдання даного дослідження, які полягають у аналізі питань та проблем, пов'язаних з перспективами застосування ЄСВ в нашій країні.

Аналіз формування системи соціального оподаткування в розвинених країнах дає усі підстави стверджувати, що соціальні податки надійно увійшли у практику переважної більшості країн з ринковою економікою і здійснюють вагомий вплив на соціально-економічні процеси в цих країнах. Систему соціального оподаткування в основному визначають як систему єдиного соціального податку, проте окремі його складові мають досить серйозні і навіть принципові відмінності.

Зокрема, в процесі формування соціальних податків паралельно виокремлюються два основні їх види: один – як

податок на заробітну плату більшості найманої робочої сили (в деяких країнах платниками цього податку окремі категорії осіб вільних професій); другий – у вигляді внесків підприємців на соціальне страхування. В економічній літературі доволі часто ці два види податків розглядаються як дві частини єдиного соціального податку. При такому підході сума цих двох податків виступає або як внески підприємців (роботодавців) і найманих працівників на соціальне забезпечення, або як податок на заробітну плату чи фонд заробітної плати.

Розподіл двох видів найважливіших соціальних податків (з найманих працівників і соціальних внесків підприємців) за різними фондами соціального забезпечення здійснюється в окремих країнах по-різному. В одних країнах два зазначені податки йдуть загальною сумою на цілі соціального забезпечення, і їхній розподіл на окремі конкретні цілі здійснюється у порядку поточної бюджетної практики (саме в цих випадках, частіш за все, використовується поняття єдиного соціального податку). У більшості ж розвинених країн здійснюється попереднє розщеплення цих двох податків на окремі податки (зазвичай, з різними ставками), які спрямовуються на фінансове покриття відповідних соціальних фондів.

В більшості країн світу ставки для застрахованих осіб встановлюються у відсотках до доходу, а для підприємців – у відсотках не до загального фонду заробітної плати, а до заздалегідь визначеної максимальної валової заробітної плати (тобто сума, що перевищує цей максимум, не враховується). Тому, чим більшою є частина висококваліфікованих працівників у компанії, і чим вищою є їхня заробітна плата, тим менше відрахувань здійснюють вони в соціальні фонди. Відповідно, крупні компанії сплачують у ці фонди порівняно менші суми.

Внески підприємців прирівнюються до витрат виробництва і відшкодовуються їм у підвищених цінах на товари.

Соціальне оподаткування вирізняється не тільки швидкими темпами розвитку в останні десятиріччя, але й різноманіттям і змінюваністю своїх якісних характеристик. Серед останніх найважливішими є база оподаткування і ставки. Пропорції між внесками окремих категорій платників є різними, але в останній час спостерігається тенденція до зростання питомої ваги відрахувань на соціальне страхування саме з роботодавців. В одних країнах (наприклад, в США, ФРН, Швейцарії, Японії) вони однакові для двох груп платників, в інших (по суті, у більшості країн світу) – вони різні. В Ісландії та Росії всю суму платять роботодавці (табл. 1).

В Україні розмір внесків на соціальне страхування, що сплачують робітники, складає 2,0–6,5% до нарахованої заробітної плати, а для роботодавців – 37,7–50,6%.

Вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на аналізі діючої практики справляння ЄСВ в різних країнах світу.

В США функціонує велика кількість соціальних фондів, що знаходяться у різному адміністративному підпорядкуванні. Найбільшими є три загальнонаціональні фонди: Фонд страхування по старості, інвалідності і на випадок втрати годувальника, Фонд страхування державних службовців та Фонд допомоги бідним.

Відрахування у фонди соціального страхування – друга за величиною стаття доходів федерального бюджету – вносяться як роботодавцями, так і найманими працівниками. В США діють дві державні системи соціального страхування: федеральна пенсійна система і федерально-штатна система страхування з безробіття. Внески мають обов'язковий характер. На відміну від

Таблиця 1

**Частка соціальних податків та податку на доходи фізичних осіб
у фонді заробітної плати окремих країн, 1998 р., % [7, 15]**

Країни	Частка у фонді заробітної плати		
	Соціальних податків		Податку на доходи фізичних осіб
	найманих працівників	підприємців	
США	7	7	17
Канада	5	6	20
Франція	9	28	10
Німеччина	17	17	17
Італія	7	26	14
Японія	7	7	6
Англія	8	9	15
Бельгія	10	26	22
Швейцарія	10	10	9
Нідерланди	23	14	6
Данія	10	1	34
Норвегія	7	11	19
Люксембург	11	12	10
Австрія	14	24	8
Швеція	5	25	21
Австралія	2	0	24
Фінляндія	6	24	22
Ірландія	5	11	18
Іспанія	5	24	11
Нова Зеландія	0	0	20
Ісландія	0	4	20
Греція	12	22	2
Туреччина	8	11	21

Джерело: Taxing Wages, 1998–1999. – Paris, 2000. – P. 1–9.

європейських країн, де основну частину цього внеску платить роботодавець, в США внесок ділиться на рівні частини. Ставка змінюється щорічно при формуванні бюджету і при цьому має тенденцію до зростання. Так, в 1980 році комбінована ставка для підприємців і осіб найманої праці складала 12,3% (сплачували вони по 6,15%), у 1988 р. – 15,02%, в 90-х роках – 15,3% від фонду оплати праці (далі – ФОП). В 1996 році ставка становила 15,3% від ФОП, при цьому оподатковується не весь фонд заробітної плати, а тільки перші 50,1 тис. дол. на кожного зайнятого.

В Канаді збір на охорону здоров'я і соціальне страхування справляється

як федеральним урядом, так і урядом провінцій. Це прямиий податок на доходи населення і корпорації. Ставки різняться за регіонами. Наприклад, в провінції Онтаріо сім'я сплачує 714 дол. в рік при витратах лікарень на одне ліжко-місце 400 доларів на добу.

У Великобританії функціонують два основні види соціальних фондів: Фонд національного страхування і пенсійні фонди державних підприємств. Соціальні внески сплачуються за одним із чотирьох класів. До першого (основного) відносять осіб найманої праці та їх роботодавців. До другого класу належать так звані "самозайняті" особи (тобто ті, які не перебувають у відносинах найму).

По третьому класу внески добровільно перераховуються непрацюючими громадянами або громадянами, які не можуть бути віднесені до перших двох класів. До четвертого класу відносять осіб, які сплачують внески по другому класу ("самозайняті особи"), якщо їх дохід перевищує певну суму. Клас внесків дає право на відповідні виплати.

В Англії єдина ставка соціального податку з найманих працівників у 2001 році становила 10% на заробітну плату від 87 до 575 ф. ст. в тиждень. Заробітна плата, нижча або вища встановлених меж, податком не обкладається. Соціальні внески підприємці сплачують за ставкою 11,9% від фонду заробітної плати найманих працівників з тижневою оплатою вище 87 ф. ст.

У Франції найбільш вагомими соціальними фондами є Фонд страхування від хвороби, Пенсійний фонд, Фонд допомоги родинам та Національний фонд допомоги безробітним. У 90-х роках ХХ ст. прибутковий податок з громадян був доповнений соціальними відрахуваннями, які мають податковий характер. Загальне соціальне відрахування, встановлене Законом про фінанси у 1991 році становить 1,1% усіх доходів від рухомого і нерухомого майна. Крім цього, є соціальні відрахування, які нараховуються на доходи, одержані у вигляді процентів по вкладах. Ставка відрахування – 1%. Існують також і спеціальні соціальні відрахування.

За окремими соціальними податками з найманих працівників і соціальних внесках підприємців формування ставок відбувається на прогресивній основі. В 2000 році по соціальному податку із зайнятих були встановлені такі ставки: єдина для усього податку – 7,5% і паралельно їй ставки податків по фондах (%): до Пенсійного фонду (включаючи усі пенсії і допомоги, крім пенсій за віком) – 3% із заробітної плати до 14700 фр. в місяць,

7,5% – від 14700 фр. до 58800 фр.; 20% – від 58800 до 117600 фр.; до фонду допомоги по безробіттю – 3,01% із заробітної плати до 14700 фр. в місяць, 3,6% – від 14700 до 58800 фр. в місяць. Податки до інших фондів мають єдину ставку (наприклад, пенсійний фонд за віком – 6,55%, фонд страхування від хвороби – 0,75, решта фондів – 0,22%).

У Німеччині фонди соціального страхування включають багато автономних фондів, які охоплюють окремі види страхування: Фонд пенсійного страхування робітників і службовців, Фонд страхування через хворобу, Фонд страхування по безробіттю та ін. Соціальні відрахування від ФОП складають 6,8%. Сума відрахувань, як і в США, ділиться у рівній пропорції між найманим працівником і роботодавцем.

У Іспанії із річного доходу вираховують платежі на соціальне страхування і профспілкові внески, але не більше 5% й не більше суми 250 тис. євро.

У Швеції соціальні платежі є однією з найбільш доходних статей бюджету. Ставки нарахувань на заробітну плату найманих працівників подані у таблиці 2.

У Польщі на початку 1999 р. система соціального страхування зазнала суттєвих змін. В результаті реформи внески до соцстраху були розподілені між роботодавцем і працівником. З цієї причини рівень зарплат збільшився на розмір внеску, який віднині сплачує працівник. Загальний розмір внеску до системи соціального страхування, який сплачується роботодавцем, становить до 17,88% загальної суми заробітної плати для людей, котрі наймаються на роботу на основі польських контрактів. Соціальне страхування вираховується на основі компенсації за працю та будь-яких отриманих винагород згідно з їх ринковою вартістю. В принципі, сплата до фонду соціального страхування схожа на при-

Таблиця 2

**Ставки нарахувань на заробітну плату найманих працівників
та соціальні платежі у Швеції**

	Напрями соціальних виплат	Ставка нарахувань
1	На пенсійне забезпечення	13,0
2	На медичне страхування	8,43
3	На народну пенсію (для тих, у кого немає вислуги)	5,86
4	На пенсійну страховку	0,2
5	На страхування від виробничих травм	1,38
6	На превентивний захист співробітників	0,17
7	На виплату допомоги по безробіттю, фінансування перекваліфікації безробітних	2,12
8	На гарантію заробітної плати при банкрутстві компанії	0,2
9	На страхування життя	0,61
10	На групову страховку	0,95
11	На допомогу при звільненні	0,28
12	На додаткову пенсію	3,1
13	На страхування від травматизму	1,0
14	У гарантійний фонд	0,06
15	Податок на пенсійні платежі	0,6
	Усього	38,0

бутковий податок з фізичних осіб, збільшений на обсяг внеску до соцстраху, який сплачується самим працівником (за виключенням помешкання, за яке сплачує роботодавець).

Важливо зазначити, що як тільки обсяг внесків до Фонду соціального страхування перевищує розмір середньої заробітної плати в Польщі за попередній рік (який оголошується статистичними органами) і помножений на 30 (в 2000 році він становив 54,780, тобто був еквівалентним 13 000 американських доларів), від роботодавця більше не вимагається сплата таких внесків. З цієї причини, хоча відсоток внесків до фонду соціального страхування залишається таким же, яким він був і до реформи, фактичний тягар на роботодавця у випадках вищої платні працівникам знизився.

У Японії існує чотири великих соціальних фонди: Фонд страхування здоров'я, Фонд національних пенсій, Фонд страхування від виробничого травматизму та Фонд страхування від безробіття. Част-

ка соціальних податків у загальній сумі податкових надходжень в Японії досягла 38% (прибуткового – 19%).

Відповідно до Податкового кодексу Російської Федерації (далі – ПК РФ) з 1 січня 2001 року страхові внески до Пенсійного фонду РФ, Фонду соціального страхування РФ, Державного фонду зайнятості населення РФ і Фонду обов'язкового медичного страхування замінюються єдиним соціальним податком (ЄСП).

З введенням ЄСП позабюджетні соціальні фонди не були ліквідовані. Але при цьому було встановлено єдину базу оподаткування, зменшено сумарний процент відрахувань, скорочено звітність, введено єдиний порядок застосування фінансових санкцій, скорочено кількість перевірок платників податків.

Перелік платників податку, в основному, нічим не відрізняється від платників страхових внесків, що були ними до впровадження ЄСП, за виключенням того, що більше не входять у число плат-

ників фізичні особи – наймані працівники, із заробітної плати яких утримувався 1% до Пенсійного фонду РФ. Таким чином, у Росії залишилося дві категорії платників ЄСП:

1) роботодавці, які здійснюють виплати найманим працівникам, у тому числі: організації; індивідуальні підприємці; фізичні особи, які використовують працю найманих працівників у особистому (домашньому) господарстві у якості домашніх робітниць, особистих секретарів, шоферів, сторожів тощо);

2) індивідуальні підприємці, які не є роботодавцями.

Об'єктом оподаткування є виплати, винагороди та інші доходи, які нараховуються роботодавцями на користь працівників за усіма підставами.

Податкова база для платників податків – роботодавців визначається як сума усіх виплат і винагород (за виключенням, визначеними ПК РФ), нарахованих роботодавцями працівникам у грошовій і натуральній формі, а також одержаної працівником і (або) членами його сім'ї від роботодавця матеріальної вигоди. При цьому необхідно відмітити, що виплати та інші винагороди, які здійснюються роботодавцем за рахунок коштів, що залишаються у розпорядженні організації після сплати податку на прибуток, не включаються в базу оподаткування.

Податкова база визначається платниками податків – роботодавцями окремо по кожному працівнику з початку року по закінченню кожного місяця нарастаючим підсумком. Податок нараховується кожним роботодавцем окремо. При цьому при визначенні податкової бази не враховуються доходи, одержані працівниками від інших роботодавців.

Що стосується ставок податку, то встановлені чотири шкали ставок ЄСП для різних категорій платників податків, розмір яких з 2005 року складає: 20%

до Пенсійного фонду, 3,2% – до Фонду соціального страхування, та 2,8% – до Фонду обов'язкового медичного страхування (сумарно – 26%). З 2001 р. до 2005 р. їх розмір відповідно становив 28, 4,0 та 3,6% (сумарно – 35,6%) [2].

Знайомство з досвідом Російської Федерації дає певні підстави стверджувати, що в Україні реалізація ідеї запровадження єдиного соціального внеску відбувається за російським сценарієм. Такий висновок можна зробити на підставі аналізу експерименту, який з 2004 року проводиться у Запорізькій, Луганській та Львівській областях в чотирьох фондах соцстраху з метою усунення дублювання їхніх адміністративних функцій щодо реєстрації та обліку застрахованих осіб, страхувальників і одержувачів допомог, уніфікації обліку застрахованих заробітків, обліку і процедури сплати внесків, спрощення управління фінансами, удосконалення процедури виплати допомог і пенсій. Крім цього, реалізація російського варіанту застосування цього виду обов'язкового платежу в нашій країні підтверджується і змістом законопроектів про єдиний соціальний внесок, які вносилися на розгляд Верховної Ради IV скликання.

У квітні цього року у першому читанні Верховна Рада України прийняла законопроект "Про єдину систему збору та обліку внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", розробником якого є Кабінет Міністрів України (реєстр. № 2691) [8], яким, зокрема, передбачається:

- консолідація в одному органі подібних для усіх фондів функцій, а саме: постановки на облік платників, формування та ведення Державного реєстру соціального страхування (який включатиме інформаційну систему відомостей про платників єдиного соціального внеску та про застрахова-

них осіб), забезпечення єдиної звітності, здійснення контролю за повнотою та своєчасністю справляння єдиного соціального внеску; запровадження в Україні сплати єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

- розщеплення єдиного соціального внеску Державним казначейством України на централізовані рахунки фондів соціального страхування;
- забезпечення використання фондами соціального страхування даних Державного реєстру соціального страхування для призначення страхових виплат та соціальних послуг, цільового використання коштів.

Органом, який здійснюватиме функції, пов'язані з формуванням страхових коштів, визначено Пенсійний фонд України (до перетворення його відповідно до законодавства в самоврядну організацію) з таких підстав. В органах Пенсійного фонду створена організаційна, кадрова, програмно-технічна інфраструктура та централізована база даних із 26 млн. персональних справ застрахованих осіб, що в даний час використовується для визначення права на виплати з Пенсійного фонду та їх розміру, завдяки чому впровадження єдиної системи збору обліку та контролю за сплатою страхових внесків потребуватиме найменшого фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

Законопроектом пропонується, щоб розмір єдиного соціального внеску відповідно для роботодавців та застрахованих осіб визначався за результатами актуарних розрахунків фондів соціального страхування за погодженням з організаціями роботодавців та профспілок.

Об'єктом нарахування єдиного соціального внеску, як для роботодавців, так і застрахованих осіб визначаються

суми нарахованої заробітної плати за видами виплат, що включають основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до Закону України "Про оплату праці" (у тому числі на суми збереженого заробітку у перші п'ять днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми) та виплату винагород фізичним особам за виконання робіт (надання послуг) за угодами цивільно-правового характеру.

Зберігається порядок розрахунку диференційованих розмірів страхових тарифів на страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності. Частина єдиного соціального внеску на цей вид страхування залежатиме від класу професійного ризику, до якого віднесено підприємство, установа, організація.

Проект закону передбачає права, обов'язки та відповідальність у сфері формування страхових коштів, які окреслені для платників єдиного соціального внеску (роботодавців і застрахованих осіб), органів Пенсійного фонду, фондів соціального страхування, Державного казначейства.

При цьому заборонятиметься здійснення роботодавцями страхових виплат в рахунок страхових внесків (взаємозаліки). Допомоги при народженні дитини та по догляду за дитиною при досягненні нею трирічного віку, які не мають страхового характеру, а є державними соціальними гарантіями, передбачається здійснювати за рахунок бюджетних коштів органами праці та соціального захисту населення. У зв'язку з цим змінено назву базового Закону із зазначеного виду страхування.

За цим Законом роботодавцем призначатиметься та виплачуватиметься

лише допомога по тимчасовій непрацездатності та допомога по вагітності і пологах найманим працівникам. Це дасть можливість скоротити обсяги рефінансування і обсяги перевірок по використанню коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності у роботодавців.

Законопроектом передбачені норми щодо строків повернення коштів страхувальниками у разі їх наявності в обсягах, що перевищують фактичні видатки страхувальника по виплаті допомоги. Також передбачена відповідальність страхувальника та посадових осіб за невчасне повернення коштів до Фонду.

За розрахунками Мінпраці, загальна економія у роботодавців у зв'язку з новим порядком адміністрування страхових внесків (зокрема, при наданні звітності та здійсненні контрольних функцій одним органом) становитиме близько 1 млрд. грн. на рік. Залучення додаткового кола осіб до обов'язкової участі у страхуванні у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття та від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання осіб, які працюють за цивільно-правовими угодами, осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичних осіб-підприємців дає можливість розширити базу справляння страхових внесків до трьох фондів соціального страхування на 3 млрд. грн. Передання органам праці та соціального захисту населення виплати допомоги при народженні дитини та по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку за рахунок бюджетних коштів дозволить знизити розмір внеску до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності для роботодавців на 1,4% (з 2,9 до 1,5%) [8].

Порівняльний аналіз практики застосування єдиного соціального податку в

зарубіжних країнах, результатів експерименту щодо реформування системи соціальних внесків в Україні та законодавчих ініціатив уряду і народних депутатів із зазначеного питання дає підстави для таких висновків:

1. Слід підтримати ідею введення єдиного соціального внеску, тобто стягнення єдиного соціального обов'язкового платежу, який потім розподілятиметься по відповідних фондах соціального страхування. Така практика застосовується в багатьох країнах Європейського Союзу (Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Португалії, Польщі). З 2001 року єдиний соціальний податок введено в Російській Федерації. Досвід цих країн та експерименти, що здійснюються в Україні у трьох областях, підтверджують доцільність реалізації такого задуму. Подібний підхід виправданий, перш за все, зниженням адміністративних видатків, зокрема, у частині контролю за сплатою внесків.

2. Необхідно зменшити нараховування на фонд заробітної плати, але підхід до реалізації цієї ідеї повинен бути надзвичайно виваженим, оскільки у протилежному випадку це може привести до зниження рівня соціального захисту населення. Треба зазначити, що на сьогодні немає єдиної точки зору з приводу розміру ставки ЄСВ. Наприклад, Президент України пропонує всі соціальні податки звести до одного і при цьому зменшити ставку оподаткування до 20% [9]. Міністр праці та соціальної політики вважає за доцільне, не змінюючи сумарний розмір соціальних платежів, знизити навантаження на роботодавця шляхом перерозподілу внеску, в результаті чого на роботодавця буде припадати 29% загальної суми платежу (зараз 37,7–50,6%), а частка найманого працівника збільшиться з існуючих 2,0–6,5% до 12,5% [10]. Урядовим законопроек-

том, про який вже йшла мова, пропонується, щоб розмір єдиного соціального внеску відповідно для роботодавців та застрахованих осіб визначався за результатами актуарних розрахунків фондів соціального страхування за погодженням з організаціями роботодавців та профспілок. На нашу думку, розмір ЄСВ можна встановити на рівні ефективної ставки, яка на сьогодні складає близько 25%, але здійснювати цей перехід поступово за умови стабілізації соціально-економічного зростання в країні, підвищення дієвості фінансового контролю, збільшення бюджетних дотацій, запровадження накопичувальної складової пенсійної системи, а також вирівнювання умов сплати соціальних податків. Зокрема, необхідність останньої складової можна пояснити на таких цифрах: у 2005 році з 15,3 млн. регулярних платників внесків до Пенсійного фонду на “особливому режимі” оподаткування перебували 2,9 млн. осіб, або майже кожен п'ятий. І якщо 12,4 млн. “непривілейованих” платників сплачували у середньому за місяць по 200 гривень на солідарну підтримку українських пенсіонерів, то учасники спрощених систем оподаткування – в середньому лише по 35 гривень на місяць, тобто у шість разів менше. А майже 400 тис. осіб на фіксованому податку сплачували по 5,3 гривні на місяць. Тобто, одного середньостатистичного українського пенсіонера утримували лише 50 осіб, що послугуються фіксованим податком [2]. Зниженню рівня соціального оподаткування повинно передувати здійснення актуарних розрахунків довгострокових наслідків функціонування системи соціального страхування за усіма його видами після введення єдиного соціального внеску.

3. Необхідно визначитися з принципами встановлення ставок ЄСВ: чи це

буде єдина ставка, чи прогресивна шкала ставок, чи регресивна. У світі застосовуються усі названі підходи. Найбільше надії щодо “детінізації” доходів покладають на регресивне оподаткування. Виходячи з досвіду Росії, можна сказати, що сама регресивна шкала оподаткування не вирішує цих питань, оскільки “тінізація” доходів – це проблема, яка обумовлена впливом різних факторів, найсуттєвішими серед яких є нестабільність соціально-економічного розвитку в державі і недовіра до владних структур як результат неодноразового “пограбування” державою нагромаджених населенням коштів. Тож, на нашу думку, тим умовам, які склалися в Україні на сучасному етапі її розвитку, більше відповідає введення пропорційного соціального оподаткування (але за зменшеною, порівняно з існуючою, ставкою).

4. Зменшення ставок соціальних платежів тим більш важливе і з цієї точки зору, що введення в дію Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб” не дало очікуваних результатів (виведення з тіні прихованої частки заробітної плати), оскільки “детінізація” доходів призводить до збільшення бази для нарахування соціальних платежів, а отже, за умови збереження існуючого розміру соціальних внесків, до підвищення цін і, як наслідок, до зниження конкурентноздатності товаровиробників.

5. Слід звернути увагу також на те, що позитивний ефект від запровадження як єдиної ставки прибуткового податку, так і ЄСВ буде нетривалим, оскільки докорінно змінити ситуацію на краще у сфері доходів та у сфері соціального забезпечення і захисту можливо тільки шляхом реформування системи соціального страхування в державі та забезпечення умов для сталого економічного зростання.

Література

1. Гаряча О. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – надійний захист людини // Соціальна політика – № 8. – 19 лютого 2003 р. – С. 5.
2. Яценко В. Соціальне страхування і міф про надвисокі соціальні податки в Україні // Дзеркало тижня. – № 23 (551). – 18–24 червня 2005 р.
3. Гуськов С. Єдиний соціальний налог // Финансы. – 2001. – № 3. – С. 39–41.
4. Дубова М. Д. Роль єдиного соціального налога в реалізації соціальної політики государства // Финансы. – 2002. – № 12. – С. 44–45.
5. Левинсон М., Зверев В. О введении социального налога // Налог. Выпуск первый, 1999. – С. 13–26.
6. Осаковский В. Влияние реформирования ЕСН на теневую экономику: негласный сговор и конфликт интересов // Вопросы экономики. – 2005. – № 5. – С. 89–99.
7. Никитин С., Глазова Е., Степанова М. Социальные налоги: опыт Запада // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 5. – С. 12–21.
8. <http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=28932>02.05.2007
9. <<http://www.invest-a.com/news.php?lang=ukr&ya=2005&ma=4&da=8&nid=2022>>
10. <<http://ru.proua.com/news/2006/08/22/133431.html>>12.09.2006.